

Apteek – sobilik paik vaktsiinisüsti saamiseks

18

VAKTSINEERIMINE

Vaktsineerimine on sel aastal üks peamisi teemasid tervishoiumaastikul.

Eelmisel aastal ülikiirelt levima hakanud COVID-19 vastu ei ole leitud ravimeid, küll aga on tänaseks Euroopa turul juba 4 vaktsiini, mis aitavad edukalt vähendada nakatumist ning väldivad raskekujulist haigestumist.



Ly Rootslane

proviisor

Eesti Proviisorapteekide Liidu
juhatuse liige

Vaktsiinid

Maaailma Terviseorganisatsiooni andmetel on maailmas 29 nakkushaigust, mille tarvis on olemas tõhus vaktsiin, neid haigusi kutsutakse vaktsiiniga välditavateks haigusteks. Vaktsineerimise korraldamiseks koostab iga riik oma vaktsineerimissoovitused/plaanid tuginedes oma piirkonnas levinud haigustele ja tervishoiuprioriteetidele. Eestis soovitatakse täiskasvanute vaktsineerimiskavas vaktsineerida difteeria, teetanuse, leetrite, punetiste, mumps, A- ja B-viirushepatiidi, gripi, inimese papilloomiviiruse, nakkuse, pneumokoki-nakkuse, vöötohatis, poliomieliidi ja puukentsefaliidi vastu. Kahe esimese puhul tagab riik tasuta vaktsineerimise, sel aastal lisandusid tasuta vaktsineerimiste hulka ka uue haigusena COVID-19 ning üle 65-aastastele ka gripivaktsiin.

Vaktsineerima peaksid kindlasti riskirühmadesse kuuluvad inimesed, näiteks eakad ja inimesed, kel

töölalasel on enam kokkupuuteid ohtlike haigusetekitajatega, gripi puhul näiteks tervishoiutöötajad, aga ka õpetajad, politseinikud ja päästetöötajad.

Lisaks on riikliku immuniseerimiskava vaktsiinid, mida manustatakse lapsena ja mille kuld võtab enda kanda samuti riik.

Kui vaktsiiniga välditav haigus on riigis haruldane, ei pea selle riigi elanikud saama vastavat vaktsiini, kuid kindlasti tuleks üle vaadata vaktsineerimise vajadus reisimisel, seega on lisaks vajalik ka nn reisi-vaktsineerimine.

Kokkuvõtvalt vaktsineeritakse Eesti inimesi mitmete vaktsiinidega, mille vaktsineerimisintervallid sõltuvad vaktsiini olemusest – mõne vaktsiini puhul on kaitse eluaegne, mitmed vajavad aga immuunsuse tagamiseks pidevat revaktsineerimist. Kõigi nende süstide tegemiseks on vaja tervishoiutöötajaid, kel on vastav pädevus ja tahtmine vaktsineerimiseks.



Vaktsineerimise korraldus Eestis

Eestis on lubatud vaktsineerida arstidel, meditsiiniõdedel ja ämmaemandatel, kes on läbinud vastava koolituse. Enamasti on inimesed käinud vaktsineerimas perearsti juures või vaktsineerimiskabinetis. Esimesel juhul tuleb vaktsineerimiseks kokku leppida perearsti visiit, teisel juhul registreerida ennast haigla juures olevasse kabinetti. Mõlemal juhul on võimalik vaktsineerida reeglina vaid tööpäevadel ja teatud kellaaegadel.

Vaadates olemasolevate vaktsiinide arvu ning seda, kui sageli võiksid inimesed end erinevate haiguste vastu vaktsineerida, tundub et tööpöld on lai ja panustajaid võiks olla oluliselt rohkem, eriti arvestades perearstide hõivatust. COVID-19 vaktsiin on lisanud täiendava väga suure koormuse tervishoiule.

Mitmete haiguste puhul on vaktsineerituse tase Eestis mada lam kui ülemaailmselt soovitatakse, näiteks on Eestis gripi vastu vaktsineerimise tase tunduvalt väiksem, kui võiks olla lähtuvalt Maa ilma Terviseorganisatsiooni soovitus test (75% riskigrupist peaks olema vaktsineeritud). COVID-19 vaktsineerituse tase liigub küll ülespoole, kuid teatud piirkondades on 70%-ni siiski veel pikk tee minna.

Seega on ülimalt oluline muuta vaktsineerimine inimestele paremini kättesaadavaks ning teha laiaulatuslikku teavitustööd, et tõsta inimeste teadlikkust vaktsineerimise kui haiguste ennetamise meetme vajalikkusest.

Mitmete riikide kogemus on näidanud, et apteegid kohana, kus vaktsineerida ja apteekrid tervishoiutöötajatena aitavad tõsta vaktsineerituse taset. Apteegis vaktsineeritakse ligi 40 riigis ja see number on järjest suurenemas.

Vaktsineerimine apteegis

Viimase kolme aasta jooksul on apteegis vaktsineerimine Ees-

tis toimunud projektipõhiselt. See tähendab, et vaktsineerimise teenust on pakutud vaid kindla perioodi jooksul, mis on eelnevalt riigiasutustega kokku lepitud. Ja kuigi on toimunud mitmeid arutelusid ja ümarlaudu, kus on räägitud ka apteekides püsivalt vaktsineerimisteenuse pakkumisest, ei ole teemaga edasi liigutud. Näiteks eelmisel sügisel andis Sotsiaalministeerium teada, et kuigi nad pidid pärast viimast teemakohast ümarlauda analüüsima, mida tooks kaasa liikumine projektipõhiselt apteekides vaktsineerimiselt teenuse püsivale pakkumisele apteekide ruumides (käsitledes ka seda, missugused vaktsineerimised võiksid olla kättesaadavad apteekide kaudu, millised oleksid sellisel juhul nõuded vaktsineerimisele, kuidas

vaktsineerima tulla. Vaktsineerimine toimus apteegi pinnal asu vates muudest ruumidest eraldatud privaatsetes nõustamisruumides. Vaktsineerimine dokumenteeriti kohapeal Tervise Infosüsteemis, immuniseerimisraamatus ja lisaks vaktsineerimisspassis või spetsiaalses infovoldikus. Vaktsineerimist teostas tervishoiuteenuse osutaja koosseisu kuuluv tervishoiutöötaja (õde või ämmaemand), sest õigusaktid teisiti ei luba. Apteegid korraldasid ka laiaulatusliku teavituskampaania erinevates meediakanalites, mis kutsus inimesi pöörama tähelepanu oma tervisele ja soovitas gripi ennetamiseks kindlasti vaktsineerida.

Kokku vaktsineeriti 2018. aastal apteekides gripi vastu veidi alla 10 000 inimese, millest riskirüh-

Apteek on koht, kus võiks järjepidevalt pakkuda vaktsineerimisteenust.

peaks olema vaktsineerimine korraldatud jms), lükkus analüüs seoses COVID-19 pandeemiaga edasi. Nagu me kõik teame, ei ole olukord viimase aastaga muutunud.

Eesti kogemus apteekides vaktsineerimise läbiviimisel

Apteekides alustati gripi vastu vaktsineerimisega 2018. aasta sügisel, mil perioodil 10.10.2018 – 10.11.2018 vaktsineeriti gripi vastu 15 Eesti apteegis Tallinnas, Tartus, Kuressaares ja Jõhvis.

Esimesel aastal pandi paika mudel, mida kasutatakse siiani. Eesmärk oli muuta vaktsineerimine võimalikult hästi kättesaadavaks ning teha teavitustööd parema hõlmatuse saavutamiseks. Seega vaktsineeriti õhtustel aegadel ja nädalavahetustel, mil inimestel oli mugav teiste toimetuste kõrval

mad moodustasid 40%. 2018. aasta vaktsineeritute koguarvuga võrdlemisel selgub, et iga kümnes vaktsineeritud inimene vaktsineeriti 2018. aastal apteegis.

Gripi vastu vaktsineeriti inimesi apteegis teatud perioodil ka 2019. ja 2020. aastal. Kokku vaktsineeriti mõlemal aastal umbes 14 000 inimest, eelmisel sügisel sai vaktsineerida juba 30 apteegis ja kaheksas linnas üle Eesti. Väga rõõmustav on, et üle kolmandiku apteekides vaktsineeritute moodustasid kõigil kolmel aastal vanemad kui 65-aastased inimesed. Just seda riskirühma soovitab kindlasti gripi vastu vaktsineerida ka Maa ilma Terviseorganisatsioon, kuigi jah, kaetuse protsent peaks olema vähemalt 75% kõikidest selle vanuserühma inimestest.

Seega saame viimase kolme aasta gripi vastu vaktsineerimise tule-



muste põhjal tõdeda, et apteekides vaksineerimine on väga hästi vastu võetud ja näiteks 2020. aastal broneeriti kõik vaksineerimiseks mõeldud ajad esimese pooleteise nädalaga.

Lisaks gripile on apteekides kahel korral projektipõhiselt vaksineeritud ka puukentsefaliidi vastu. Eesti on puukentsefaliidi endeemiline piirkond, mis tähendab, et elanikud võiksid olla selle haiguse vastu vaksineeritud, kindlasti peaksid seda tegema riskirühmad, kuhu kuuluvad näiteks metsa- ja jahimehed, loodusteaduste üliõpilased jne.

2019. aasta kevadel sai puukentsefaliidi vastu vaksineerida 19 Eesti apteegis ning kokku sai vaktsiinisüsti ligi 10 000 inimest. Vaksineerimiseks kasutati sama mudelit nagu gripivaktsiini puhul – apteegid andsid tervishoiuteenuse osutajate kasutusse oma privaatsed teenuste osutamiseks mõeldud ruu-

mid, tagasid tehnilise võimekuse ja jäätmekäitluse ning meditsiiniõed vaksineerisid. Lisaks toimus ka laiaulatuslik teavituskampaania.

2020. aasta kevadel jäi puukentsefaliidi vastu vaksineerimine COVID-19 piirangute tõttu ära, kuid 2021. aasta 19. aprillist kuni 20. juunini sai taas apteegis puukentsefaliidi vastu vaksineerida. 2021. aasta vaksineeritute numbri ei ole veel täpselt koos, kuid sel korral oli huvilisi mõnevõrra vähem, tundub et COVID-19 levimus ja COVID-19 vastu vaksineerimine mõjutas inimeste huvi puukentsefaliidi vastu vaktsiini saada. Vaksineerimisel tuli arvestada, et iga vaktsiini vahele peab jääma vähemalt 2 nädalat. Kuna nii COVID-19 kui puukentsefaliidi vaktsiinide puhul on vajalik ka kordussüst, oli aja planeerimine keerukas.

Eesti Proviisorapteekide Liit pakkus juba COVID-19 vaktsii-

nide turule tuleku eelselt välja, et **COVID-19 vastaseid vaktsiine** võiks manustada ka apteekides. Reaalselt sai esimene vaktsiinisüst apteegis tehtud selle aasta 21. juulil. Täna on projektiga liitunud 22 apteeki 9 maakonnas ja apteekide arv suureneb veelgi. Taas tegutseme projektipõhiselt, sest apteekidele on teada antud, et saame vaksineerida esimesi COVID-19 vaktsiinide doose kuni 30. septembrini.

Kõige kriitilisemaks kohaks sel korral on kujunenud ödede napus. Kui 2021. aasta alguses väitis Sotsiaalministeerium, et Eestis on vaksineerijaid piisavalt, kui vaid oleks vaktsiini, siis elu on näidanud, et nüüd, kui vaktsiini on piisavalt, ei jagu inimesi, kes tõstaksid teadlikkust ja manustaks vaktsiinisüsti. Seega on Eesti Proviisorapteekide Liit teinud ettepaneku, et analoogselt teiste riikidega võiks ka Eestis apteeker saada vastava väljaõppe ja

anda oma panuse, et vaksineerituse tase tõuseks. Meie lähinaabri Leedu kogemus näitab, et vaid mõnepäevase koolitusega on apteekrid valmis vaksineerima. Vaktsiinidest teavad apteekrid kui ravimispetsialistid juba piisavalt, juurde on vaja õppida praktiline pool, kuidas süsti teha ja esmaabi anda. Peame vajalikuks apteekrite koolitusprogrammi väljatöötamist ja käivitamist koostöös Tallinna ja Tartu tervisekõrgkoolide ja Tartu Ülikooliga.

Seega oleme enam kui kolme aasta jooksul näidanud, et vaksineerimine apteegis on võimalik ja vajalik, inimesed soovivad seda teenust apteegist saada ja juba hakkab tekkima ka harjumus – inimesed tulevad ja uurivad, millal tulla vaktsiinisüsti saama ja omale sobivat aega broneerima.

Kas inimesed on rahul apteegis vaksineerimisega?

Apteekides vaksineerimise kohta tagasiside saamiseks on pea igal aastal korraldatud uuringuid.

2018. ja 2020. aastal toimus Tartu ülikooli tudengite abiga gripi vastu vaksineeritute seas vahetult pärast vaksineerimist küsitlus. 2018. aastal osales uuringus 283 inimest, 2020. aastal 382 inimest.

Uuringute tulemusena saab väita, et rahuolu apteegis vaksineerimisega on tõusnud. Kui 2018. aastal hindasid inimesed oma rahulolu teenusega 10 punkti skaalal keskmiselt 9,3 punktiga, siis 2020. aastal oli rahulolu juba 9,5 punkti.

2018. aasta tulemuste põhjal läheks 93% inimestest uuesti apteeki gripi vastu vaksineerima ja 89% soovitaks sama ka oma tuttavale, 2020. aastal olid vastavad numbrid 92% ja 95%.

Mõlema uuringu käigus tõid inimesed välja, et oluline on kiire ja lihtne juurdepääs teenusele, selle mugavus, eeskätt apteegi asukoht ja lahtiolekuajad ning rahul oldi ka teenuste kvaliteediga.

2019. aasta kevadel korraldasid Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli

tudengid apteekides vaksineerimise pilootprojekti ajal ankeetküsitluse ning 10 kuud hiljem tehti internetipõhine küsitlus. Ka selle uuringu tulemused kinnitavad, et

Apteeker on tervishoiutöötaja, kes saaks vastava väljaõppe korral manustada vaktsiinisüsti ning aidata kaasa vaksineerituse taseme tõusule Eestis.

inimesed on huvitatud vaksineerimisteenustest apteekides, 96% uuringus osalejatest nõustus väitega, et vaksineerimisteenuse osutamine apteekides muudaks selle kättesaadavamaks. Lisaks toodi välja enamiku vastajate arvamus, et ka apteekritel võiks olla õigus vaksineerida.

2020. aastal gripi vastu vaksineerimise ajal toimunud uuringus vastas 92% osalejatest, et sooviksid saada ka koroonavaktsiini apteegis, kuna teenus on mugav ja hästi kättesaadav. Sama väidet kinnitas ka 2020. aasta sügisel Eestis Turu-uuringute ASi teostatud uuring, kust selgus, et kui apteeker on saanud vastava väljaõppe, siis usaldaks teda vaksineerijana 84% Eesti elanikest, kes toetavad vaksineerimist. Samuti järeldus uuringust, et 52% vastajatest laseks koroonavaktsiini teha apteegis.

Kuidas edasi?

Kokkuvõtteks – apteegid on nõus vaksineerimisteenust pakkuma, inimesed on teenusega rahul ja vaksineerituse tase tõuseb – seega oleks aeg edasi liikuda. Vaksineerimisteenus peaks saama apteegis tavapärased pakutavaks teenuseks. Tean, et siin on veel rida tehnilisi ja juriidilisi takistusi, kuid inimesed ja apteekrid on valmis, vajalik on muudatus tervishoiusüsteemis.

Apteekrid on meditsiinilise haridusega tervishoiutöötajad, kes läbides immuniseerimise täiendõppe on võimelised elanikkonda

vaksineerima. Selline praktika on edukalt kasutusel mitmes Euroopa riigis (nt Ühendkuningriik, Saksa, Taani, Portugal, Iirimaa, Malta, Poola, Leedu). Eestis on

järjest enam „kogukonna apteekreid“, kes näevad ja tunnevad oma patsiente, sest apteeki külastatakse sagedamini, kui pääseb perearsti jutule. Apteekrite kaasamine on Euroopa praktikas ennast korduvalt tõestanud ning sellest on võitnud nii elanike tervis kui tervishoiusüsteem tänu suuremale haiguste ennetamise võimekusele. Nagu tuuakse välja Euroopa apteekrite ühenduse visioonidokumendis, on apteekrid oluliseks osaks riikide vaksineerimise strateegiatel ning haiguste ennetamise plaanides.

Kohe-kohe on algamas gripi vastu vaksineerimise hooaeg ja taas seisavad apteegid tõkendi ees, sest teenuse pakkumiseks tuleb hakata taotlema mitmesuguseid koostööstusi, kuna tegemist on projektipõhise ettevõtmisega. Kas tõesti apteek, kus juba 3 aastat on olemas ruum, seadmed ja kogemus vaksineerimiseks, vajab taas ülevaatamist? Kui meditsiiniõde, kes on üks enam nõutud tervishoiutöötaja praegu, on üle koormatud ja ei jõua apteeki vaksineerima, siis miks ei võiks vaksineerida väljaõppe saanud apteeker?

Pigem oleks vaja lõpuks siiski teha otsus, et apteeker on esmasastandi tervishoiu üks oluline osa ja vaksineerimise teenuse pakkumine apteegis aitab kaasa rahva tervise hoidmisele. See oleks selgeks sõnumiks ka praegu kõhklevatele apteegipidajatele vaksineerimiseks vajalike ruumide loomisel, et teenus oleks veel kättesaadavam. 🌱